

HAL
open science

Doctoratul, simptomatic pentru cercetarea în arhitectura în Franța

Ioana Iosa

► **To cite this version:**

Ioana Iosa. Doctoratul, simptomatic pentru cercetarea în arhitectura în Franța . *Arhitectura*, 2014, n° 2/2014 (650), p. 34-37. halshs-01644079

HAL Id: halshs-01644079

<https://shs.hal.science/halshs-01644079>

Submitted on 16 Jan 2018

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

Doctoratul, simptomatic pentru cercetarea în arhitectură în Franța

Ioana Iosa

Începând cu 2007, școlile de arhitectură franceze au competența de a acorda doctorate în arhitectură ce fac obiectul parteneriatelor între universități și școli de arhitectură, doctorate realizate în unul din cele aproximativ patruzeci de laboratoare de cercetare evaluate și abilitate la nivel național și găzduite de școli. Patruzeci de ani de discuții pasionate și pasionale au fost necesari pentru ca doctoratul în arhitectură să fie recunoscut juridic și reglementat. Mulți alți ani de acum înainte vor fi necesari pentru ca o formă de reconciliere să poată fi găsită între profesioniști și cercetători în arhitectură :

- primii revoltați la ideea că proiectul de arhitectură își poate pierde poziția sa privilegiată în programa școlară și că profesorii de proiectare – recunoscuți internațional, cu experiență bogată dar cel mai adesea fără diplomă de doctorat – s-ar vedea detronați de către profesorii-cercetători ;
- cei din urmă - adesea arhitecți care au renunțat la prima lor calificare în favoarea formării universitare și care au trecut mai apoi prin carcanele concursurilor de calificare și titularizare – îngrijorați de riscul de « contaminare » a cercetării științifice de către proiectul de arhitectură (E. Lengereau, 2005).

Doctorat profesional sau doctorat științific ?

În ciuda faptului că doctoratul profesional (« design doctorate » sau doctorat de concepție) există în unele instituții americane, în Norvegia sau în Italia, arhitecții abilitați să dirijeze cercetare științifică precum și arhitecții-star ce au răspuns la apelul Ministerului culturii și comunicării din 2005 respectiv 2008 vizând a defini specificul cercetării în arhitectură în Franța se acordă asupra faptului că doctoratul în arhitectură nu trebuie să corespundă unei validări omogene a studiilor (precum doctoratul în medicină care acordă titlul de doctor oricărui absolvent). Rezervat așadar unor temerari care au decis să-și continue studiile universitare dincolo de Diploma de Stat în arhitectură, doctoratul în arhitectură trebuie să respecte criteriile cercetării științifice universitare, mai exact trebuie să facă dovada capacității viitorului doctor de a formula o problemă și una sau mai multe ipoteze, de a defini metode de cercetare pertinente, precum și de a expune rezultatele argumentat și structurat. Mai mult, un doctorat care respectă regulile jocului ar trebui să răstoarne idei și discursuri instalate prea solid, să readucă în atenție texte uitate, să scoată la lumină arhive ignorate, pe scurt să aducă un suflu nou în cercetarea în arhitectură. Așa se face că o simplă cercetare estetică sau funcțională a unei clădiri într-un sit definit nu este considerată suficientă pentru a deveni doctor în arhitectură în Franța.

Teza de arhitectură, teza în arhitectură, teza despre profesioniștii arhitecturii ?

Dacă proiectul de arhitectură nu poate constitui ca atare subiectul unei teze, metodele elaborării unui proiect, ele, sunt la loc de cinste. Mai exact, teza trebuie să articuleze practică, cercetare și teorie. Singură condiție ar fi ca formalizarea cunoștințelor teoretice să permită transferul rezultatelor obținute către practică (S. Hanrot, 2005). Specificul tezelor în arhitectură ar fi așadar dezvoltarea cunoștințelor despre propria disciplină, în acord cu pretenția arhitecturii de a fi recunoscută ca un domeniu științific aparte, în ciuda faptului că împrumută cadre teoretice și metodologice de la alte discipline universitare. Orice obiect de cercetare care are așadar legătură cu spațiul, cu condițiile sale de producere, cu utilizarea, practicile și reprezentările lui (D. Le Couédic, 2005) poate conveni pentru o cercetare în arhitectură. Privind în urmă prin această prismă, observăm că cercetarea în arhitectură există de cel puțin patruzeci de ani, doar că ea nu este catalogată ca atare, fiind realizată într-un cadru universitar, adesea de către arhitecți care au renunțat la practică. Această cercetare în arhitectură se situează așadar firesc la intersecția Științelor pentru om și societate, Științelor ingineriei și Științelor și tehnicilor de informare și comunicare. Două alte domenii disciplinare, Teoriile și practicile concepției arhitecturale și urbane (TPCAU) precum și Artele și tehnicile reprezentării (ATR) încearcă să găsească un *modus vivendi* cu lumea cercetării științifice, dar exercițiul este problematic tocmai prin situarea arhitecturii între știință și artă. Proiectările de arhitectură și artă au o dimensiune instinctivă, creativă, catalogată adesea prea ușor de « geniu ». Această dimensiune creativă nu poate fi abordată și măsurată științific, ceea ce explică de ce un produs de creație nu poate fi subiectul unei teze dar poate servi de obiect de cercetare, dacă este privit într-un context mai larg al producerii lui.

Sunt arhitecții capabili de cercetare ?

Numeroși sunt scepticii ce deplâng handicapul studenților în arhitectură când e vorba să construiască un discurs argumentat și riguros. « Certăți cu lectura, scrisul și ortografia » (J.-P. Frey, 2005), acuzați de « anti-intelectualitate profundă » (P. Chemetov, 2008), prezentați ca epigoni ai predecesorilor dați exemplu în școlile de arhitectură (unde interpretarea unui detaliu tehnic sau estetic este ridicată la rang de pedagogie), preocupați de o arhitectură mediatică ce « speră să între în istorie fără a se preocupa de bilanțul social » (J.-P. Frey, 2005), visând să amelioreze mai mult sau mai puțin autoritar felul în care un obiect arhitectural sau un spațiu urban sunt practicate, bineînțeles spre binele unor utilizatori despre care nu au adeseori decât o noțiune vagă, și, în fine, cititori ai unor reviste de specialitate care compilează majoritar imagini avantajoase și texte elogioase lăsând foarte puțin spațiu criticii de arhitectură ce depășește dimensiunea estetică, tinerii arhitecți susceptibili de a angaja o muncă de cercetare sunt priviți cu neîncredere când vine vorba de rigoare științifică. Pe de altă parte, arhitecți care au abandonat practica pentru o carieră de cercetător sau de profesor sunt astăzi recunoscuți și respectați. Imaginea negativă cu care se lupta postulanții mai tineri ce vizează un doctorat în arhitectură se explică prin faptul că această teza poate fi teoretic începută imediat după licența și masterul din sistemul Bologna, știind că cei doi ani de master nu echivalează în conținut cu masterul de cercetare care era necesar acum încă puțini ani pentru o înscriere în teza.

Doctoratul de arhitectură în centrul unor interese diverse

La începutul articolului lansam ideea unei reconcilierii necesare. Despre ce este vorba ? În Franța, responsabilitatea celor douăzeci de școli revine Ministerului culturii și comunicației și nu Ministerului învățământului superior și al cercetării (sau educației) ca în celelalte țări europene. Realitatea face că un conferențiar la universitate datorează 192 de ore de învățământ pe când echivalentul sau în școala de arhitectură datorează 320 de ore. Primul este plătit pentru a se consacra parțial cercetării, cel de-al doilea este obligat să facă cercetare în timpul sau liber, sau, mai rău, în timpul ce ar trebui dedicat pregătirii cursurilor sau încadrării studenților. Pe de altă parte, un cadru didactic care nu este un cercetător activ nu poate încadra teze sau pretinde mai târziu la gradul de profesor. De aceea a fost angajată recent o reforma a învățământului de arhitectură și s-a tentat o apropiere între cele două ministere, astfel încât cadrele didactice care au diplomă de doctorat să fie eliberate de o parte din datoria de servicii în favoarea cercetării. Această situație creează însă o discriminare pozitivă în sânul corpului profesoral, deoarece profesorii ce intervin în proiectare sunt adesea șefi de firme de arhitectură confirmați, dar nu sunt și integrați în sistemul universitar. Și, cât se poate de pragmatic, aceștia nu consideră normal să lucreze dublu pentru o remunerație identică, chiar dacă diferența de dificultate între un curs magistral și un atelier de proiectare este unanim recunoscută.

În paralel, școlile de arhitectură reclamă din ce în ce mai des candidaților la concursul de titularizare un doctorat universitar, ceea ce le obligă să recruteze printre doctorii în urbanism, sociologie, filosofie, etc., în absența unui doctorat în arhitectură. Această constatare a stat la originea mobilizării corpului profesoral doctor pentru a cere Ministerului culturii și comunicării - și brațului sau drept Biroul pentru cercetarea arhitecturală, urbană și peisageră - recunoașterea și valorizarea competenței de a forma în intern specialiști în cercetarea în arhitectură. În ciuda faptului că acest prim obiectiv este atins, doctoratul și mai larg cercetarea în arhitectură nu încetează să alimenteze dezbateri foarte animate relative la specificul arhitecturii și la evoluțiile în curs ce riscă să răstoarne o ierarhie neoficială a cadrelor, respectată până acum de bine de rău de către toți obișnuiții școlilor de arhitectură.

În loc de concluzie

Arhitect, doctor în urbanism și cadru didactic titular, sunt invitată astăzi să explic felul în care privesc cercetarea în arhitectură. Pentru mine, ea se situează la intersecția mai multor discipline ceea ce înseamnă că metodele de cercetare utilizate nu pot fi neapărat și sistematic specifice arhitecturii. Dar nu cred că legitimitatea și valoarea cercetării de arhitectură stă în originalitatea metodelor. Mai degrabă, acestea depind de capacitatea de a se interesa asupra cauzelor unui fenomen și nu asupra fenomenul în sine. Ori, experiență îmi arată că deocamdată, în cazul școlilor de arhitectură, această abordare este rară. Masterul în arhitectură nu formează suficient pentru cercetare și memoriul de master nu este acompaniat de reguli clare și omogene între grupele de seminar. Cel mai adesea profesorii se mulțumesc cu un memoriu care propune previziuni și soluții, dar care nu încearcă să

înțelege rațiunile un fenomen considerat adesea prea ușor că fiind bine cunoscut. Poate că secretul unei cercetări de calitate stă în curajul viitorului doctorand de a avea îndoieli și în dorința lui de a înțelege în profunzime un fenomen. Este însă modestia această compatibilă cu vânătoarea de succes mediatic ce se transmite încă, din păcate, în școlile de arhitectură ?

Bibliografie

Introducere semnată Eric Lengereau și contribuții ale lui Jean-Pierre Frey, Stéphane Hanrot și Daniel Le Couédic în Le Ministère de la culture et de la communication, *Vers un doctorat en architecture [Către un doctorat în arhitectură]*, 2005, 234p.

Contribuția lui Paul Chemetov în Lengereau, Eric (dir.), *Architecture et construction des savoirs. Quelle recherche doctorale? [Arhitectură și construcție de cunoștințe. Ce cercetare doctorală ?]*, Editions Recherche, 2008, 227p.

Le Ministère de la culture et de la communication, *Recherche architecturale, urbaine et paysagère. Répertoire des unités de recherche des écoles nationales supérieures d'architecture [Cercetarea arhitecturală, urbană și peisageră. Repertoriul unităților de cercetare din școlile naționale superioare de arhitectură]*, 2013, 86p.